Călătorii imaginare: trenul și locomotiva în *ex-libris*

Clara FULEA

Doctor în istorie
Șef serviciu, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga", Cluj-Napoca
E-mail: fulea.clara@gmail.com

Ex-libris-ul, prin natura sa artistică și simbolică, depășește statutul de simplă marcă de proprietate și se constituie într-un veritabil instrument de comunicare culturală. În primele sale manifestări, acesta avea un rol strict utilitar: acela de a atesta apartenența unei cărți la o bibliotecă sau la colecția unui anumit posesor. Cu timpul însă, aceste mici gravuri s-au transformat în adevărate „portrete culturale", reflectând nu doar statutul social al posesorilor, ci și preocupările, pasiunile și universul lor mental și afectiv. În acest sens, *ex-libris*-ul devine un spațiu simbolic de intersectare între artă, identitate și memorie, în care se materializează expresii vizuale cu o încărcătură profund personală.

Dintre motivele recurente, trenul și locomotiva ocupă un loc privilegiat. Ele nu se rezumă la simple reprezentări tehnice, ci se încarcă de semnificații multiple: simboluri ale modernității și progresului, evocări ale mobilității și schimbării, dar și sugestii vizuale ale unor călătorii imaginare, spirituale sau culturale. Prin intermediul acestor imagini, *exlibris*-ul transcende funcția sa originară și devine un vehicul al ideilor și al emoțiilor, oglindind tensiunea dintre experiența individuală și orizonturile universale ale culturii moderne.

În secolul al XIX-lea și începutul secolului XX, dezvoltarea accelerată a rețelelor feroviare a transformat trenul într-unul dintre cele mai puternice simboluri ale modernității și progresului tehnic. Mai mult decât un simplu mijloc de transport, trenul a devenit o metaforă vizuală a mobilității, a deschiderii către lume și a schimbării continue. În *ex-libris*-uri, locomotivele sunt reprezentate nu doar ca performanțe inginerești, ci și ca embleme ale spiritului epocii industriale, sugerând dinamism, viteză și fascinația pentru inovația tehnologică.

Caiete de antropologie istorică, anul XXIV, nr. 2(47), Iulie–Decembrie 2025, pp. 155–163

Totodată, prezența trenului în aceste mici opere de artă, depășește cu mult nivelul descriptiv și se încarcă de valențe poetice și simbolice. El nu este redat doar ca obiect tehnic sau ca performanță a ingineriei moderne, ci ca o imagine a experienței călătoriei spre necunoscut, a promisiunii descoperirii și a libertății de a părăsi temporar realitatea cotidiană. Această dimensiune dual – tehnică și onirică – conferă motivului feroviar o complexitate aparte, situându-l la intersecția dintre fascinația pentru progres și nostalgia visării. În acest fel, trenul din *ex-libris* reflectă simultan încrederea epocii industriale în modernitate și dorința umană profundă de evadare, introspecție și reîntoarcere.

În plan simbolic, locomotiva poate fi privită ca un element de tranziție între două lumi: cea imediată, concretă, și cea a explorării culturale și intelectuale. Pentru bibliofili, imaginea trenului pe un *ex-libris* funcționează ca o metaforă a lecturii: fiecare volum reprezintă o călătorie, fiecare pagină o oprire intermediară, iar destinația finală este mereu variabilă, deschisă interpretării individuale. În acest sens, trenul devine un semn al mișcării interioare generate de actul lecturii, o călăuză spre noi universuri ale spiritului.

Ex-libris-urile cu motive feroviare apar, atât în colecțiile iubitorilor de tehnică și inginerie, cât și în bibliotecile celor care văd în lectură o formă de aventură. Între gravurile minuțioase ale locomotivelor cu aburi și reprezentările stilizate ale unor trenuri miniaturale, aceste imagini se constituie ca embleme ale progresului, mobilității și dorinței perpetue de a depăși granițe – geografice, intelectuale sau spirituale. Astfel, motivul trenului și al locomotivei în *ex-libris* nu este doar o reflectare a modernității, ci și un simbol al neliniștii creatoare și al setei de cunoaștere.

Printre artiștii care au abordat tema feroviară în *ex-libris* se numără Radványi-Román Károly (Fig. 1)[1], Bagarus Zoltán (Fig. 2), Vén Zoltán (Fig. 3), Vincze László (Fig. 4), Feszt László (Fig. 5), Rajmund Aszkowski (Fig. 6), Aleksandra Jagodzinska (Fig. 7), Ewa Ziembicka (Fig. 8), Sterbenz Károly (Fig. 9), Nagy Árpád (Fig. 10), Ákos Ernő (Fig. 11) și Ürmös Péter[2]. Fiecare dintre aceștia a adus propria viziune stilistică asupra trenului și locomotivei, variind de la reprezentări realiste, cu accent pe detaliul tehnic, până la compoziții simbolice sau poetice, în care mijlocul de transport devine metaforă a călătoriei, a progresului sau a memoriei culturale.

---

1 Mai multe despre Radványi-Román Károly (1900–1957) a se vedea, Rodica Hîrca, „Considerații pe marginea colecției particulare de ex libris Radványi Román Károly", în *Biharea. Culegere de studii și materiale de etnografie și artă*, Oradea, 1975, pp. 213–223; Rodica Hîrca, „Colecția de ex libris Radványi-Román Károly", în *Biharea. Culegere de studii și materiale de etnografie* și artă, Oradea, 1976, pp. 229–249.

2 A se vedea Ürmös, Péter, „Az utolsó kiállítás. Búcsú Dr. Mayer Józseftől (1937–2014)" în *Kisgrafika*, 2014, nr. 4, pp. 10–12; Vasné Tóth Kornélia, *Ürmös Péter kisgrafikai világa,* Budapest: KBK Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület, 2016.

Pe lângă artiști, colecționarii au jucat un rol esențial în configurarea și promovarea *ex-libris*-ului feroviar. Un exemplu elocvent este juristul și bibliofilul Mayer József, a cărui pasiune pentru căile ferate s-a reflectat direct în constituirea unei colecții remarcabile de *ex-libris*-uri cu tematică feroviară (Fig. 2, 3, 4 și 5).[3] Prin activitatea sa Mayer a reușit să transforme această pasiune într-un discurs cultural, punând în valoare dimensiunea identitară și memorială a acestor lucrări grafice.

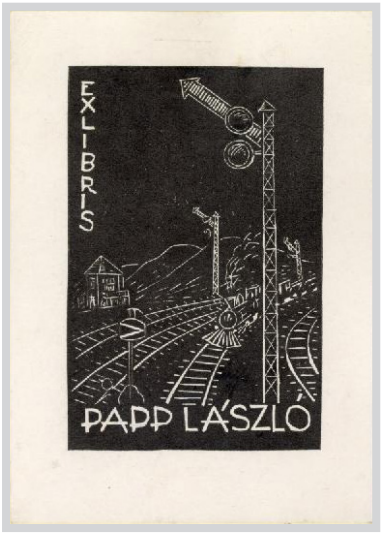


Fig. 1. *Ex-libris*-ul lui Papp László, realizat în 1935 de Radványi-Román Károly.[4]

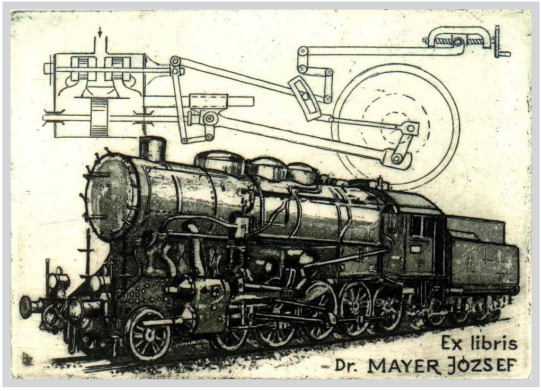


Fig. 2. *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1997 de Bagarus Zoltán.[5]

3 Vasné Tóth Kornélia, „Mayer József (1937–2014)", în *Múltunk neves ex libris gyűjtői*, Budapest: Kisgrafika Barátok Köre, 2019, pp. 122–123.

4 *Ex-libris*-ul lui Papp László, realizat în 1935 de Radványi-Román Károly (xilogravură), Országos Széchényi Könyvtár, Régi Nyomtatványok Tára, cota Exl.P/132, disponibil online la adresa: https://konyvjegytar.oszk.hu/exlibris/ex-libris-papp-laszlo-2/, accesat la 12 august 2025.

5 *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1997 de Bagarus Zoltán (1947–1999), Colecția de *ex-libris* a lui Palásthy Lajos, disponibil online la adresa: https://www.exlibrismuzeum.hu/exlibris_details.php?peldany=8417, accesat la 12 august 2025.



Fig. 3. *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1996 de Vén Zoltán.[6]



Fig. 4. *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1994 de Vincze László.[7]

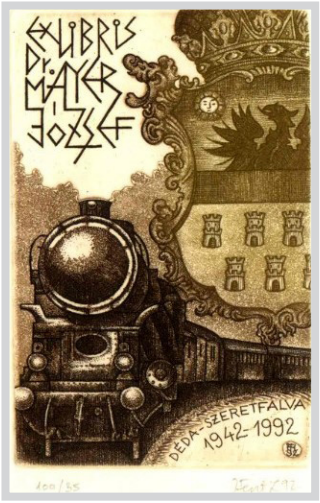


Fig. 5. *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1992 de Feszt László.[8]

6 *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1996 de Vén Zoltán, Colecția de *ex-libris* a lui Palásthy Lajos, disponibil online la adresa: https://www.exlibrismuzeum.hu/exlibris_details.php?peldany=4271, accesat la 12 august 2025.

7 *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1994 de Vincze László (linogravură), Colecția de *ex-libris* a lui Palásthy Lajos, disponibil online la adresa: https://www.exlibrismuzeum.hu/exlibris_details.php?peldany=4438, accesat la 12 august 2025.

8 *Ex-libris*-ul lui Mayer József, realizat în 1992 de Feszt László, Colecția de *ex-libris* a lui Palásthy Lajos, disponibil online la adresa: https://www.exlibrismuzeum.hu/exlibris_details.php?peldany=6546, accesat la 12 august 2025.

Prin activitatea sa de colecționar și bibliofil, Mayer József – specialist în domeniul feroviar – a avut un rol esențial în consolidarea tradiției *ex-libris*-ului în Ungaria, contribuind la păstrarea și promovarea patrimoniului grafic de mici dimensiuni.

Un alt nume semnificativ asociat temei feroviare în *ex-libris* este cel al lui Ryszard Bandosz, reputat colecționar, bibliofil și artist polonez, specializat în realizarea și promovarea *ex-libris*-urilor dedicate universului căilor ferate. Prin activitatea sa intensă și pasiunea constantă pentru această temă, Bandosz a reunit și conservat un număr impresionant de lucrări provenite din diverse spații culturale europene, contribuind la configurarea unei veritabile panorame transnaționale a motivului feroviar în grafica de mici dimensiuni (Fig. 6, 7 și 8).

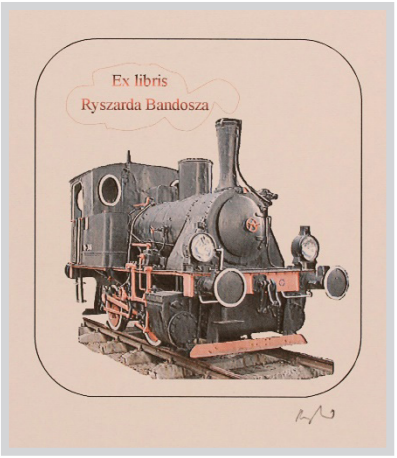


Fig. 6. *Ex-libris*-ul lui Ryszarda Bandosza, realizat în 2006 de Rajmund Aszkowski.[9]

Politolog de formație, însă strâns legat profesional de domeniul feroviar, Ryszard Bandosz a reușit să îmbine rigoarea științifică și sensibilitatea artistică într-un demers unic, în care trenul devine nu doar simbol al progresului tehnic, ci și al călătoriei interioare și al memoriei colective. În calitate de creator, iubitor și colecționar de *ex-libris*, el a promovat o viziune coerentă și profund umanistă asupra acestei arte grafice.



Fig. 7. *Ex-libris*-ul lui Ryszarda Bandosza, realizat în 2009 de Aleksandra Jagodzinska.[10]

9 *Ex-libris*-ul lui Ryszarda Bandosza (n. 1947), realizat în 2006 de Rajmund Aszkowski, Frederikshavn Kunstmuseum & Exlibrissamling, disponibil online la adresa: http://art-exlibris.net/images/large/exlibris_15332.jpg, accesat la 14 august 2025.

10 *Ex-libris*-ul lui Ryszarda Bandosza, realizat în 2009 de Ryszarda Aleksandra Jagodzinska, Frederikshavn Kunstmuseum & Exlibrissamling, disponibil online la adresa: http://art-exlibris.net/images/large/exlibris_15244.jpg, accesat la 14 august 2025.

Operele lui Bandosza se regăsesc astăzi în muzee și colecții private din Polonia, dar și din numeroase alte țări, confirmând, astfel, valoarea internațională a contribuției sale artistice și documentare.[11]

Prin amploarea și coerența colecției sale, Bandosz a devenit o figură de referință în studiul *ex-libris*-ului contemporan, în special în ceea ce privește reprezentările simbolice ale transportului și mobilității în cultura vizuală modernă.

Un alt bibliofil care a contribuit la consolidarea temei feroviare în *ex-libris* este Kubinszky Mihály (1927–1993). *Ex-libris*-ul său a fost realizat de renumitul grafician din Sopron (Ungaria), Sterbenz Károly (1901–1993). În compoziție, se poate observa o carte deschisă, pe ale cărei pagini sunt reprezentate, pe de o parte, o gară feroviară, iar pe cealaltă, o locomotivă cu aburi, având în fundal panorama orașului Sopron (Fig. 9).

Un *ex-libris* remarcabil este cel aparținând lui Nagy Gergely, realizat în anul 1936 de reputatul grafician Nagy Árpád (1894–1959), ale cărui creații se regăsesc în numeroase biblioteci ale personalităților marcante din Csongrád (Ungaria). *Ex-libris*-ul este executat în tehnica linogravurii, reprezintă o locomotivă care înaintează în noapte, sub un cer înstelat, luminată de reflexele intense ale lămpilor și ferestrelor (Fig. 10).

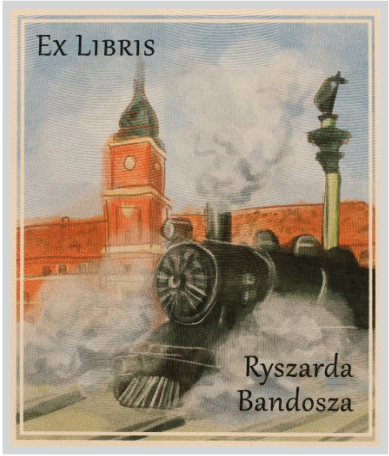


Fig. 8. *Ex-libris*-ul lui Ryszarda Bandosza, realizat în 2018 de Ewa Ziembicka.[12]

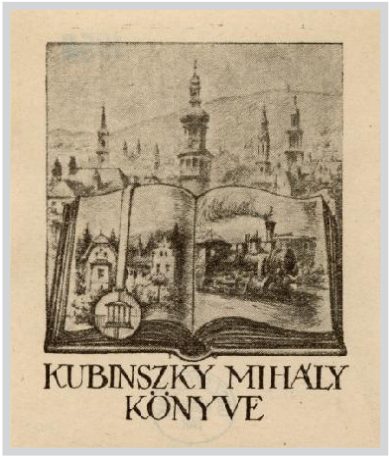


Fig. 9. *Ex-libris*-ul lui Kubinszky Mihály, realizat de Sterbenz Károly.[13]

11 Mirosław Zbigniew Wojalski, *Ryszard Bandosz – Exlibris. Realizările ultimilor 15 ani. Expoziție cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la nașterea sa,* Łódź, Widzewska Oficyna Wydawnicza Zora, 2007.

12 *Ex-libris*-ul lui Ryszarda Bandosza, realizat în 2018 de Ewa Ziembicka, Frederikshavn Kunstmuseum & Exlibrissamling, disponibil online la adresa: http://art-ex-libris.net/images/large/exlibris_36756.jpg, accesat la 14 august 2025.

13 *Ex-libris*-ul lui Kubinszky Mihály realizat de Sterbenz Károly, Országos Széchényi Könyvtár, RégiNyomtatványok Tára, cota Exl. K/847 și Exl. K/847/a, disponibil online la adresa: https://konyvjegytar.oszk.hu/exlibris/kubinszky-mihaly-konyve/, accesat la 14 august 2025

Un alt *ex-libris* de interes aparține lui Szabados József, colecționar și pasionat al aviației, ale cărui *ex-libris*-uri poartă în majoritate motive aeronautice, avioanele fiind tema sa predilectă. Singurul său *ex-libris* cu tematică feroviară a fost realizat în anul 1936 de graficianul Ákos Ernő (1910–2005). Compoziția reunește, într-un mod inedit, un avion, un tren care gonește pe un terasament și stâlpii rețelei de electrificare cu cablurile lor aeriene. Această asociere vizuală dintre cer și pământ, dintre viteză aeriană și mișcare terestră, reflectă fascinația epocii interbelice pentru tehnică, progres și mobilitate (Fig. 11).

Prin diversitatea reprezentărilor și bogăția simbolică, *ex-libris*-ul cu motive feroviare reflectă nu doar fascinația pentru progresul tehnic, ci și dorința umană de cunoaștere, mișcare și depășire a limitelor. Trenul și locomotiva, odinioară simple instrumente ale transportului, devin în grafica de mici dimensiuni embleme ale modernității, ale spiritului explorator și ale memoriei culturale.

În acest context, artiștii și colecționarii care au cultivat tema feroviară construiesc împreună o topografie simbolică a mobilității, în care fiecare *ex-libris* funcționează ca o miniatură culturală – o punte între artă și tehnică, între identitate și timp.

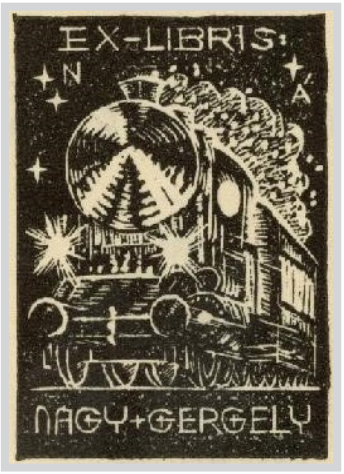


Fig. 10. *Ex-libris*-ul lui Nagy Gergely, realizat în 1936 de Nagy Árpád.[14]



Fig. 11. *Ex-libris*-ul lui Szabados József, realizat în 1936 de Ákos Ernő.[15]

14 *Ex-libris*-ul lui Nagy Gergely, realizat în 1936 de Nagy Árpád, Országos Széchényi Könyvtár, Régi Nyomtatványok Tára, cota Exl.N/73, disponibil online la adresa https://konyvjegytar.oszk.hu/exlibris/ex-libris-nagy-gergely, accesat la 14 august 2025. Mai multe despre graficianul Nagy Árpád, la Értéktár Bizottság, https://www.csongradertektar.hu/nagy-arpad-grafikus-es-otvos muvesz-munkassaga-es-eletmuve/.

15 *Ex-libris*-ul lui Szabados József, realizat în 1936 de Ákos Ernő, Országos Széchényi Könyvtár, RégiNyomtatványok Tára, cota Exl. Sz/8, disponibil online la adresa: https://konyvjegytar.oszk.hu/exlibris/szabados-jozsef-konyve-5/, accesat la 14 august 2025; și la Iparművészeti Múzeum, cota ELT 133.238.

Astfel, trenul și locomotiva din *ex-libris* nu rămân simple elemente decorative, ci devin metafore ale unei duble călătorii: în spațiu și în spirit, între realitate și imaginar, între viața de zi cu zi și universul nelimitat al cărții.

Studiul acestor lucrări oferă o perspectivă complexă asupra modului în care modernitatea, memoria și pasiunea bibliofilă se intersectează în expresii vizuale subtile, transformând *ex-libris*-ul într-un document cultural al epocii și o formă de poezie grafică.

Călătorii imaginare:
trenul și locomotiva în *ex-libris*

Rezumat: Articolul *Călătorii imaginare: trenul și locomotiva în ex-libris* analizează motivele feroviare – trenul și locomotiva – în *ex-libris*, cu accent pe semnificația lor culturală, artistică și simbolică în context universal. Studiul evidențiază modul în care trenul, perceput drept simbol al modernității și progresului, a fost transpus în grafica de mici dimensiuni nu doar ca element tehnic, ci și ca metaforă a călătoriei interioare, a memoriei și a identității profesionale. Ilustrațiile prezentate (gravuri, linogravuri, grafică) demonstrează diversitatea reprezentărilor și relevanța acestui motiv în cultura vizuală a secolului XX și începutului de secol XXI.

Cuvinte cheie: e*x-libris*, tren, locomotivă, colecții, simboluri, istoria cărţii, istoria artei.

Imaginary Journeys:
The Train and the Locomotive in *ex-libris*

Abstract: The article *Imaginary Journeys: The Train and the Locomotive in ex-libris* explores the presence of railway motifs – the train and the locomotive – in *ex-libris* art, focusing on their cultural, artistic, and symbolic significance in a broader context. The study highlights how the train, perceived as a symbol of modernity and progress, has been represented in bookplates not merely as a technical element, but also as a metaphor for inner journeys, memory, and professional identity. The selected illustrations (engravings, linocuts, memorial compositions) reveal the stylistic diversity of these representations and underscore the relevance of this motif within the visual culture of the twentieth and early twenty-first centuries.

Keywords: *ex-libris*, train, locomotive, collections, symbols, book history, art history.